

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

[Τῷ 1795—1810 μ. Χ.]

[Αἱ λευκαὶ κόμαι τῶν ἀτθίδων. — Ὁ Ἰλισσὸς ἐν τοῖς γηρατέοις τοῦ ἀρ-
δευόμενος ὑπὸ αἵματος. — Δοῦλοι διδάσκοντες τοὺς ἐλευθέρους. — Ἡ
Θεσσαλία ὡς πατρίς τῶν συνεργατικῶν ἐταιριῶν. — Ὅσας ὀλβιότη-
τος ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς δουλείας. — Οἱ καρποὶ τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοι-
κήσεως. — Κυψέλη ἐξακισχιλίων ἐταίρων. — Ὁ θαυμασιὸς μηχανισμὸς
τῶν ἐταιρικῶν μελισσῶν. — Ἐξάπλωσις τῶν χρυσοφόρων ἀκτίνων εἰς
Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν. — Δικαία διανομὴ καὶ προνοητικὴ διάθεσις τῶν
κερδῶν. — Τὰ 100,000 φράγκα ἐν διαστήματι 15ετίας ἐγένοντο 20,
000,000 φράγκων! — Οἱ ἐταῖροι ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων. —
Οὐδεὶς ἀργός. — Αἱ Ἀμπελακιώτισσαι ὡς Γαλάταιαι. — Ὁ Σίνας
καὶ «... αὐτὸς ὁ Βοναπάρτης». — Φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. — Δι-
καστικὸς ὀργανισμὸς. — Ἄλλαι συνεργατικαὶ ἐταιρίαι. — Ὁ Ἀλῆ-
Πασσᾶς ἀνατρέπει τὴν ἐν Κισσάθῳ κυψέλην. — Τὰ ἐρείπια. — Ἡ
πτώχευσις τῆς Αὐστρίας ἀποσυνθέτει τὴν ἐταιρίαν. — Ἡ πρότασις
τοῦ Βουλανζὲ πρὸς τὸν Κωλέτην διὰ τί δὲν υἱοθετεῖται καὶ ἤδη ὑπὸ
τινος; — Ὅτι μάτην ἐπόθησαν οἱ ἀπὸ Πλάτωνος μέχρι Λουί-Βλάν
καὶ Ζωρὲ φίλοι τοῦ λαοῦ ἡμέρα ἐφήρμοσαν πρὸ ἐνὸς αἰῶνος οἱ δοῦλοι
Θεσσαλοὶ ἐν τῷ κοινοτικοεταίρικῳ των συνδέσμῳ τῆς ἀλληλοβοήθειας.]

Ἡ ἐγγύτερον τὰ περὶ τῶν γυναικείων κομμώσεων μελετῶντες
ἐνθουσιωδῶς ὑποστηρίζουσιν, ὅτι αἱ χαριέστεραι — καὶ δὴ τοῦ
νεωτάτου συρμοῦ εἶναι αἱ ἀναβιώσασαι κατ' ἀπομίμησιν ἐκ τῶν
μαρμαρίνων κεφαλῶν τῶν ἀτθίδων. Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσω
τοῦτο. Εἰκάζω ὅμως, ὅτι αἱ πρὸ χιλιετηρίδων ἀνὰ τὴν πόλιν τῆς
Παλλάδος περιφερόμεναι Ἀθηναῖαι — ὧν αἱ ἄψυχοι μορφαὶ διδουσιν
ἔτι τὸν νόμον εἰς τὴν παρισινήν μὲν αὖ — βεβαίως δὲν ἐκινδύνουν
τότε νὰ βλέπωσι τοσοῦτον συχνὰ μετ' ἀπογνώσεως τὰς κόμας αὐ-
τῶν λ ε υ χ ἄ ς ἐκ κονιορτοῦ ὅσον αἱ συμπολιτιδὲς μου· οὐδὲ αὕτῃ ἔτι
ἢ πρὸ τῆς Ἀκαδημίας εἰς τοσοῦτον ὕψος μελαγχολικῶς ἀτενί-

ζουσα τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος πολιοῦχος Ἀθηνᾶ μετὰ τοῦ συντρόφου της Ἀπόλλωνος. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰ ὑπερκείμενα ὄρη δὲν ἦσαν φαλακρά ὅσον αἱ σοβαραὶ τῶν συγχρόνων Ἑλληνοπαίδων κεφαλαί, οὐδὲ ὁ ἤδη γηραιὸς Ἰλισσὸς εἶχε γείνη τοσοῦτον αἰμοδιψής, ὥστε νὰ ποτίζεται μόνον ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν σφαγίων.

Βεβαιότατον ὁμως ἐγένετο ἐκ τῶν τελευταίων πορισμάτων τῶν φιλολογικῶν ἐρευνῶν, ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι ὁμοιάζουσι ποταμοῖς, ὧν τὰς πηγὰς ἀναγκαίως ὀφείλει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νάναζητήσῃ ὁ περιηγητὴς τῶν . . . βιβλιοθηκῶν εἰς τὰς ἐν βιβλίοις ἀποτυπωθείσας κεφαλὰς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐγένοντο μάλιστα οὗτοι ἐν ἀγνοίᾳ των οἱ ἀνάδοχοι πρὸς ὀνοματολογίαν ὅλων τῶν νεωτέρων ἐφευρέσεων. Καὶ μόνος ὁ ἀριστοτέλειος κολοσσιαῖος φάρος—ὁ τοὺς αἰῶνας διὰ τῶν παμμεγέθων ἡλεκτρικῶν λαμπτήρων του φωτίσας καὶ ἐσαεὶ φωτίσων—θὰ ἔρκει νὰ κυρώσῃ τὴν παρατήρησιν ταύτην.

Τοσοῦτον παγκοσμίως εἰσὶ παραδεδεγμένα ταῦτα ὥστε καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπαναλαμβανόμενα δὲν θεωροῦνται, πιστεύω, ὡς καυχησιολογίαι, δυνάμεναι νὰ χορηγήσωσι πιστοποιητικὰ ἀφορήτου ὀνικοῦ ἐγωϊσμοῦ. Τοιοῦτος ὁμως κίνδυνος θὰ ἦτο ἀναπόφευκτος, εἰάν, ἄνευ ἐπαρκῶν μαρτυριῶν, ἐπεχείρουν νάποδείξω, ὅτι καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐν Ἑλλάδι δέον νάναζητηθῇ ἡ πατρίς θεσμῶν, οὓς ἐσφετερίσθησαν ὡς ἴδια αὐτῶν ἔργα τὰ μᾶλλον πεπολιτισμένα τῶν κρατῶν. Ἡ κομπορρημοσύνη αὕτη ἡδύνατο νὰ προκαλέσῃ καὶ καγχασμοὺς περιφρονητικούς, εἰάν προσετίθετο, ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐ μόνον ἐλευθέρα ἀλλὰ καὶ δούλη ἔτι ἔδωκεν εἰς τὴν δύσιν δι' ἃ γ μ α τ α περὶ θεσμῶν, ὧν ἡ μελέτη ἀπησχόλησε τοὺς σοφωτέρους ἄνδρας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνος μέχρι τοῦ Λουΐ-Βλὰν καὶ Ζωρέ, περὶ ὧν βασιλεῖς καὶ βουλευφόροι ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἀγρύπνως ἐργάζονται πρὸς λύσιν τοῦ σπουδαιοτέρου κοινωνικοῦ προβλήματος.

Ἡ πληροφορία, ὅτι ταῦτα ἐγένοντο εἰς γωνίαν τινὰ τῆς δούλης Θεσσαλίας, διατελούσης ὑπὸ τὸ μαστίγιον τοῦ δεσπότη — λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος — δεδικοιολογημένως θέλει διεγείρει δυσπιστίαν τῷ ἀναγνώστῃ, γνωρίζοντι ἴσως, ὅτι καὶ ὁ ὑποστηρίζων αὐτὰ Θεσσαλὸς τυγχάνει. «Ἴσως οἰκὴν τολμηροῦ παραδοξολόγου προσπαθεῖ νὰ ἐπαινέσῃ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα, ἵνα περιποιηθῇ τοὺς συμπατριώτας του» θὰ εἴπῃ ὁ τοιαῦτα ἀκούων, σείων τὴν κεφαλὴν καὶ πιθανῶς μακρὰν αὐτοῦ ρίπτων τὸ ἀνά χειρας βιβλίον.

Καὶ ὅμως ἡ ἱστορικὴ πανοπλία μου εἶναι τοιαύτη (*), ὥστε ἔχω δι' ἐλπίδος, ὅτι θὰ διασωθῶ ἄτρωτος ἐκ τῆς δεινῆς κατηγορίας, τρανῶς ἀποδεικνύων διὰ τῆς ἀψευδοῦς ἱστορίας, ὅτι τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας εἶναι ἡ πατρίς τῶν συνεργατικῶν ἐταιριῶν ὅτι ἐκεῖ οὐχὶ θεωρητικῶς ἀλλ' ἐν τῇ ἐφ' αὐτῇ ἔφ' ἱκανὸν ὅπως δῆποτε χρόνον ἐλείτουργησεν οἶονεὶ ὡς πρότυπον ἀγροκήπιον σχεδὸν ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος καὶ ἰδίως ὁ θεσμὸς τῶν *sociétés coopératives*. Θέλω ἐν τέλει εὐκόλως βεβαιώσῃ, ὅτι ἡ πληροφορία τριῶν Ἑλλήνων ὑπουργῶν ἐν τῇ ἀπὸ 27 Ἰανουαρίου 1896 αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ μὴ ψηφισθέντος νομοσχεδίου περὶ ἐταιριῶν, καθ' ἣν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἀνεφάνησαν δῆθεν αἱ συνεργατικαὶ ἐταιρίαι, διαψεύδεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

..

Αἱ σελίδες τοῦ «Ἑθνικοῦ Ἡμερολογίου» δὲν εἶναι προωρισμέναι εἰς μελέτας διεξοδικάς, ἥκιστα δὲ κατάλληλοι εἶναι δι' ἐπιστημονικὰς διατριβάς. Τὸ γνωρίζω. Οὐδὲ εἰς, πιστεύω, θὰ ζητήσῃ ἐν αὐτῷ μελέτην περὶ τῶν αὐτονόμων ἐλληνικῶν πολιτειῶν καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν κοινοτήτων, ἰδίως ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν

(*) Σύμπασα, ὡς πιστεύω, ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. χρήσιμος διὰ τοὺς μέλλοντας ἐρευνητὰς τοῦ θεσμοῦ, αὕτη: 1) Δανιὴλ καὶ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ, Νεωτερικὴ Γεωγραφία (σ. 241). 1791. — 2) F. Beaujour (ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας ἐν Ἑλλάδι, βραδύτερον προξένου ἐν Θεσσαλονίκῃ), *Tableau du commerce de la Grèce*. 1800. — 3) Urquhart (γραμματέως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικῆς πρεσβείας), *La Turquie*. 1835. Μετεφράσθη γαλλιστὶ ὑπὸ Raymond. Bruxelles. 1837. — 4) I. Λεονάρδου, Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας χωρογραφία, ἐν Πέστῃ. 1836. — 5) Γ. Νάυτη, Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐμπορίου (Α' σ. η' — ια'), ἐν Ἀθήναις. 1859. — 6) Ν. Μάγνητος, Περιήγησις ἢ τοπογραφία Θεσσαλίας, ἐν Ἀθήναις. 1860. — 7) Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία (Ε' σ. 678), ἐν Ἀθήναις. 1874. — 8) F. Boulanger, *Ambélaquia*, Paris. 1875. — 9) Γ. Λαζοπούλου, Περὶ τοῦ ἐκουσίου συνεταιρισμοῦ τῶν ἐργατῶν καὶ κεφαλαιούχων τῶν Ἀμπελακίων κτλ., Πραγματεία ἀναγνωσθεῖσα τῇ 15 Δεκ. 1875 εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλληνικὸν φιλολογικὸν σύλλογον (Περιοδικὸν αὐτοῦ τόμ. ι' σ. 41 καὶ 152). — 10) Ν. Γεωργιάδου, Θεσσαλία (σ. 207), ἐν Ἀθήναις. 1880. — 11) Σπ. Παγανέλη, Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις (σ. 412 — 420). — 12) Ἀνδρ. Κορδέλλα, Ἀπὸ Πειραιῶς μέχρις Ὀλύμπου, ἐν Ἀθήναις, 1883 (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Ἀσωπίου). — 13) Ζ. Ἐσφιγμένιτου, «Προμηθεὺς», Ἰούλιος 1892. — 14) E. Rochetin, *Les premières associations coopératives en Grèce* (Εἰς *Revue politique et parlementaire*, XIX. p. 91).

Ἑλλάδι. Τούτου ἕνεκα δὲν ἐπιχειρῶ οὐδὲ δι' ὀλίγων γραμμῶν νὰ συνοψίσω τὸν βίον τῶν προπατόρων τούτων τῶν δῆμων, θετῶν δὲ πατέρων τῶν συνεργατικῶν ἐταιριῶν, καίτοι μεγάλην ἔχει τὸ θέμα μου πρὸς αὐτοὺς συνάφειαν. Ἐπιμελῶς δὲ ἀποσιωπῶ καὶ αὐτὰ τὰ διάφορα συστήματα περὶ ἐταιριῶν καὶ ἐταιρικῶν συνδέσμων, οἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς μοχλοὶ πρὸς γενικὴν ἀνάπλασιν τοῦ ὕλικου καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, ἅμα πρὸς λύσιν ἔτι τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀνεφύησαν ἐκ τῆς προόδου τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν.

Ἐκὼν ἄκων ὀφείλω νὰ περιορισθῶ στενώτατα εἰς τὴν διήγησιν τῶν γενεθλίων τῆς θαυματουργοῦ ἐκείνης ἀδελφικῆς καὶ συνεταιρικῆς ἐνώσεως, δι' ἧς ἐδημιουργήθη διὰ τῆς ἀλληλοβοηθείας ἐν ἐδάφει στενάζοντι ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ **ῥαδὶς** ἀληθοῦς ὀλβιότητος, ἀναμνησκούσης τοὺς ἀνθοσκεπεῖς κήπους, ἐν οἷς ἀμέριμνοι καὶ εὐτυχεῖς ἔζησαν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ πρὶν ἢ ἕνεκα τοῦ ὅφους ριφθῶσιν εἰς τὸ ἀχανές βάραθρον, εἰς ὃ καὶ ἡμεῖς ἤδη στενάζομεν.

Ἐκ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκικῆς τυραννίας ἐλληνικῶν κοινοτικῶν πλειάδων ἡ φαεινότερα—μετὰ τὴν τοῦ Πηλίου—ἀναντιλέκτως εἶναι ἡ παρὰ τὰ θεσσαλικά Τέμπη τῶν Ἀμπελακίων, ἣτις συνέκειτο ἐξ 22 χωρίων καὶ χωριδίων.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην γεωλογικὴν μεταβολήν, τὴν μέχρις ἡμῶν διατηρηθεῖσαν διὰ τῶν μυθολογουμένων περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος ἐσχηματίσθη—σὺν τῇ ἐκ τῶν ὑδάτων ἀποκαλυφθείσῃ ἐριβώλακι πεδιάδι διὰ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης—ἡ ἄνωτέρα πάσης περιγραφῆς διασφάξ τῶν μαγευτικῶν Τεμπῶν. Πρὸς τὴν δυτικὴν τῆς Μαγνησίας πλευρὰν καὶ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ κεῖται τὸ χωρίδιον **Μ π α μ π ᾱ**—ἀτυχῶς διατηροῦν ἔτι διὰ τῆς ὀνομασίας του τὴν ἀνάμνησιν τῆς τουρκικῆς δεσποτείας—εἰς ὃ σταθμεύουσιν οἱ ἐκ Λαρίσης εἰς Τσάγеси ἢ ἀντιστρόφως διευθυνόμενοι. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἐν τῇ Θεσσαλιῳτίδι Ὀμολίου ἢ τῶν Ὀμολῶν ὑπέρχονται τὰ Ἀμπελάκια ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τῆς Ὀσσης εἰς ὕψος 450 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἐν θέσει γραφικωτάτῃ καὶ ἀμφιθεατρικῇ ὑπὲρ τὸ χεῖλος βαθείας κοιλάδος, ἣν τέμνουσι πολυπληθεῖς φάραγγες. Τὸ ἤδη ἄσημον καὶ τοῖς πολλοῖς ἄγνωστον τοῦτο χωρίον—πρὸ αἰῶνος δὲ τὸ μεγαλειότερον τῆς Θεσσαλίας ἐμπορικὸν κέντρον—εἶχε κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1881 ἄνδρας 875 καὶ γυναῖκας 689. Ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ ἑδρα τοῦ δήμου Ἀμπελακίων τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Ὁ πληθυσμὸς ὅμως αὐτοῦ ἀντὶ ναυξάνῃ, ὡς ἄλλοτε, μειοῦται, καθό-

σον κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1896 ἀνῆρχετο εἰς 1454 κατοίκους ἐν ὧν. Μετὰ δεκαπενταετῇ ἐλεύθερον βίον ἡλαττώθη κατὰ 110 κατοίκους !

..

Ἡ δημόσιος ἀσφάλεια εἶχε διασαλευθῇ ἐν Θεσσαλίᾳ. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 3ης Μαΐου 1892 κατ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἶχε κριθῇ ἀναγκαῖα ἡ μετάβασίς μου εἰς τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν, εἰς ἣν μετέβην, μετὰ τοῦ τότε ἐν Λαρίσῃ ἀρχηγοῦ, ὑποστρατήγου κ. Ἰω. Ζυμβρακάκη, μέχρι Μετεώρων. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον, ἐπιβιβασθέντες ἐπὶ τοῦ « Ἀχελώου » εἰς Βῶλον ἀπεβιβάσθημεν εἰς Τσάγεζι.

Ἦτο ὥραιότατη τοῦ Μαΐου ἡμέρα. Ἡ Θεσσαλία, ἐνδεδυμένη διὰ τῆς ποικιλομόρφου τῆς ἀνοιξείως περιβολῆς τῆς ἔλαμπε. Ἐφιπποὶ διηυθύνθημεν πρὸς τὰ Τέμπη. Δεξιᾷ ὁ θεῖος Ὀλυμπος. Ἀριστερᾷ ὁ καταπράσινος Κίσσαβος. Δύο γίγαντες σκοποὶ, ἀγρύπνως φρουροῦντες τὰ πτηνὰ ἔνθεν μὲν κελαδοῦντα τὴν ἐλευθερίαν, ἐκεῖθεν δὲ θρηγνῶδοῦντα τὴν δουλείαν ! . . Ἡμεῖς ἐν τῇ φάραγγι, θαυμάζοντες ὑπὸ τὰς ὑψικαρήνους πλατάνους τὰς καλλογάς τῆς φύσεως, κατοπτριζομένας εἰς τὰ διαυγῆ ὕδατα τοῦ ἡρέμα πρὸς τὸν θερμαϊκὸν κόλπον κατερχομένου Σαλαμβριᾶ. Φαντάζομαι ὅπόσον ἔσεται θαυμάσιον τὸ ἀπὸ Λαρίσης διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὰ Τέμπη ταξεῖδιον ὁπότεν ἡμέραν τινὰ καταστῇ πλευστός ὁ Πηνειός ! Ἄλλ' εἶναι τοῦτο δυνατόν, ἐνόσω ἡ πνιγνρὰ τῶν τυράννων ἀναπνοὴ μολύνει ἀτμόσφαιραν, ἣν ἄλλοτε ἀνέπνεον θεοὶ καὶ θέαιναι ; . . .

Τὴν ἐσπέραν πεζῇ ἀνηρχόμεν ἐκ τοῦ χωρίου Μπαμπᾶ μετὰ τοῦ κ. Γεωργ. Κρέμου ἀνὰ μέσον ἀμπελώνων καὶ ζωηροτάτης βλαστήσεως εἰς Ἀμπελάκια. Ἐλάχιστα ἐγνώριζον τότε περὶ τοῦ παρελθόντος τῆς θεσσαλικῆς ἐκείνης πολίχνης, διότι καὶ πολὺ ὀλίγα εἶχον γραφῇ ἐν τοῖς νεωτέροις ἐλληνικοῖς ἔργοις, ἀσήμεντα δέ, ἀσαφῇ καὶ ἀόριστα περὶ τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακιωτῶν. Ἠσθανόμην ὅμως, καὶ ἐξ ὧν ἐγνώριζον, τὴν ἀνάγκην νὰ χαιρετήσω ἐκ τοῦ σύνεργου τὰ ἔχνη τῶν παλαιῶν μεγαλείων τῆς κωμοπόλεως. Διότι αὕτη κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος, δούλη οὔσα, ἔπλεεν εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ γνωστὴ εἰς ἅπαντα τὸν ἐμπορικὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας κόσμον ἦτο· λήγοντος δὲ αὐτοῦ, ἐλευθερά μὲν, βεβυθισμένη δὲ εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ διαθιοῦσα ἄγνωστος καὶ ἀφανής ! . . Περιέργοι αἱ τοσοῦτον ζωηραὶ ἀντιθέσεις ! Διδακτικαὶ καὶ μελέτης ἄξιαι αἱ ἰδιοτροπίαι τῆς τύχης καὶ αὐτῶν τῶν κωμῶν !

Ἄλλ' ὅποσοι ἄρά γε ἐκ τῶν συγχρόνων—εἴτε τ σ ι φ λ η κ ι ού χ ω ν εἴτε πενεστῶν Θεσσαλῶν—ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ μελετήσωσι, πῶς ἄνευ κυβερνητικῆς βοηθείας, ἄνευ νομοθετικῆς κυρώσεως, ἄνευ ἐρίδων μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν; Πῶς ἄνευ ἐπαναστάσεων εἶχεν ὁμαλῶς ἐπιτευχθῆ διὰ μόνης τῆς κοινοτικῆς καὶ ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας νὰ συνεννοηθῶσι καὶ νὰ συνδυασθῶσι τὰ κεφάλαια μετὰ τῆς ἐργασίας ἐπ' ὠφελείᾳ πτωχῶν τε καὶ πλουσίων; Πῶς κατωρθώθη, ὥστε παντὸς ἡ ἐργασία νὰ μειφθῇ δικαίως ἐν μέτρῳ ἀναλόγῳ τῆς συμβολῆς ἐκάστου μορίου τοῦ ὅλου τεραστίου ἐταιρικοῦ σώματος; Πῶς ἐφηρμόσθη ὅ,τι παρήγγειλεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἥτοι νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκείνῃ **ἀναλογία μεταξὺ ἀπολαύσεων καὶ ἔργων!**

Ἀλλὰ τίς, ποῦ καὶ πῶς νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὰ σκότῃ τῆς δουλείας καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν ἀλλεπαλλήλων καταστροφῶν καὶ ἐρημώσεων τὴν δᾶδαν τῆς ἱστορίας; Εὐτυχῶς ὁ ἐπὶ Ὀθωνος ἐν Ἑλλάδι πολυετῶς ἐργασθεὶς F. Boulanger, ἐνθερμώτατος θιασώτης τῶν λαϊκῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἐν γένει τῶν προοδευτικῶν ἰδεῶν, ἐξέθαψεν ἐκ τῆς λήθης τὴν ἱστορίαν τῆς πρώτης συνεργατικῆς ἐταιρίας τῇ πολυτίμῳ βοηθείᾳ τῶν σημειώσεων τοῦ τότε ἐτι ζῶντος Δρόσου Δροσινοῦ, μέλους καὶ ἱατροῦ τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἐνὸς δὲ τῶν προκρίτων Ἀμπελακιωτῶν, κατόχου μάλιστα καὶ τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1795 καταστατικοῦ ἐγγράφου. Τὴν πολλοῦ λόγου καὶ εὐρυτέρας ἀναλύσεως ἀξίαν ταύτην μελέτην διέτύπωσεν ὁ γάλλος ἀρχιτέκτων εἰς τὸ ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1847 ὑπόμνημά του, ὅπερ ἀπηύθυνεν εἰς τὸν τότε πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου Ἰωάννην Κωλέττην. Τίς οἶδεν ὅποιοι θὰ ὑπῆρχον σήμερον οἱ καρποὶ ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ φιλοτίμου Γαλάτου, ἐὰν μὴ ὁ μεγαλοῖδεάτης Ἑλλήν ἀπέθνηκεν ὀλίγους μῆνας (5 Σεπτεμβρίου 1847) βραδύτερον!

Ἐξ ὅλων τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1791 μέχρι σήμερον δημοσιευμάτων περὶ Ἀμπελακίων μόνον ἡ ἐργασία τοῦ Boulanger, εἰδικῶς ἀσχοληθέντος, χύνει φῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς συνεργατικῆς τῶν Ἀμπελακιωτῶν ἐταιρίας περὶ τῆς ἀρχῆς, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς διαλύσεως αὐτῆς. Τελειότερα ὅμως ὑπὸ νομικὴν ἔσποφιν ἱστορικὴν ἔρευνα πολλὰ ἐτι δύναται νὰ συμπληρώσῃ περὶ τοῦ ἐταιρικοῦ ἐκείνου θεσμοῦ, ὃν ἐγέννησεν ὁ γόνιμος νοῦς τῶν ἐμπνευσθέντων ἐκ τῆς καθημερινῆς θεᾶς τοῦ ἐνδιαιτήματος τῶν Ὀλυμπίων θεῶν.

Ἡ ἀνάγκη τῆς πληρωμῆς τῶν φόρων εἰς τὴν καταδόθραν τοῦ

ὀθωμανικοῦ δημοσίου ταμείου διὰ τῆς κοινοτικῆς ἐπιτροπῆς, κατανεμούσης τὰ βάρη ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἐκάστου τῆς κοινότητος μέλους· ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἀπόρων ἐκ τῶν εἰσφορῶν τούτων τὸ ἐταιρικὸν σύστημα τῆς μεγάλης ἐν τ σ ι φ λ η κί ο ις καλλιεργείας διὰ τῶν ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν — πάντα ταῦτα ὑπεγόρευσαν εἰς τοὺς προὔχοντας Ἀμπελακιώτας νὰ σκεφθῶσι περὶ ἐξευρέσεως τρόπου, δυναμένου νὰ βελτιώσῃ τὸν μηχανισμόν τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας, νὰ ἐπεκτείνωσι δὲ αὐτὸν ἐκ τῆς γεωργίας εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν ἐμπορίαν.

Ἡ σῴτεια κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησις, ἔνεκα λόγων ἱστορικῶν ριζοβολήσασα καὶ εἰς τὸν κοινοτικὸν τῶν Ἀμπελακιωτῶν σύνδεσμον, συνετέλεσεν ὥστε νὰ διαπλασθῇ μικρὸν κατὰ μικρὸν κοινοτικὴ τις μικροσκοπικὴ ὁμοσπονδία, συγκειμένη ὑπὸ εἴκοσι δύο χωριδίων, ἐν τῇ ὁποίᾳ πολλὰς ἡδυνάτο τις νὰ εὑρῇ ὁμοιότητας πρὸς ἔλβετικὸν καντόνιον, φόρου ὅμως ὑποτελὲς εἰς τὸν Πατισάχ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ κοινοτικὴ μόρφωσις, ἔνεκα τῆς δουλείας σφυρηλάτησασα σφιγκτοτέρους τοὺς ἀδελφικοὺς δεσμοὺς διὰ τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν φόβου καὶ διὰ τῆς καλλιεργείας τῶν γραμμάτων, εἶχε παρεσκευάσῃ τὸ ἔδαφος τοῦ γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ. Διότι ἐν Ἀμπελακίῳς ἐλειτούργησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1749 καὶ ἤχμασε μία τῶν καλλιτέρων σχολῶν, ἐν ἣ ἐδίδαξαν διδάσκαλοι, οἷος ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Εὐγένειος Βούλγαρης καὶ ἄλλοι. Διὰ τοῦ νόμου τῆς ἐξελίξεως ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἐκ τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐκ τῶν ἐταιρικῶν σχέσεων τῶν ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν πρὸς τοὺς ἰδιοκτῆτας ὁμαλῶς παρήχθη ὁ βιομηχανικὸς καὶ ἐμπορικὸς συνεταιρισμός, ὃν ὑπεγόρευσεν ἡ ἡθικὴ ἔνωσις καὶ ἡ ἀνάγκη λαϊκοῦ συνδέσμου, ἐνουμένου διὰ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων.

Οὕτω συνεκροτήθη τεραστία ἐταιρία ὑφ' ἀπάντων τῶν κατοίκων. Ἐξακισχίλιοι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδια—ἐξ ὧν οἱ τετρακισχίλιοι ἦσαν Ἀμπελακιῶται— ἀπήρτισαν, οἶονεὶ ὡς μέλισσαι τὴν μεγάλην κυψέλην τῆς πρώτης συνεργατικῆς ἐταιρίας ἐν τῇ εὐδαίμονι ἐκείνῃ θεσσαλικῇ ὁμοσπονδίᾳ.

Οἱ πρόκριτοι ἐκ τῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν, εἰς γενικὴν συνέλευσιν τοὺς πάντας καλέσαντες, ἐξέθησαν αὐτοῖς τὸ σχέδιόν των, ἀποδεκτὸν γενόμενον δι' ἀνευφημιῶν. Ἀμέσως συνετάχθη τὸ καταστατικόν, ὅπερ ἀνενεῴτο κατὰ τὴν λῆξιν ἐκάστης ἐξαετίας. Οἱ ἰδιοκτῆται παρέσχον τὰς γαίας των πρὸς καλλιέργειαν βάμβακος καὶ ἐρυθροδάνου (ριζαρίου). Οἱ κεφαλαιούχοι κατέβαλον τὰ χρήματά των, ἧτοι 300,000 γροσίων (ἀντιστοιχοῦντων τότε εἰς 100,000 φράγκων) πρὸς πρόληψιν ὅμως τῶν

ἐκ τῆς πλουτοκρατίας κινδύνων ὠρίσθη τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς καταβολῆς εἰς 20,000 γροσίων. Ἄλλ' ἐν τῷ ταμειευτηρίῳ ἐγένοντο δεκταὶ αἱ οἰκονομίαι τῶν ἐταίρων ἐπὶ τόκῳ πρὸς 10-12 τοῖς 100 ἐτησίως. Ἀπηγορεύετο μάλιστα τὸ διαθέτειν ἄλλως πῶς τὰ περισσεύοντα κεφάλαια μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς καταβολῆς. Πάντες οἱ λοιποὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά προσέφερον τὴν προσωπικὴν των ἐργασίαν εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον.

Κατηρτίσθησαν πάμπολα κλωστήρια, ἐν οἷς κατέσκευάζοντο ἐκ τοῦ βάμβακος τὰ νήματα, ἅτινα βαφόμενα διὰ τοῦ ἐρυθροδά-νου, κατετίθεντο εἰς τὸ ἐμπορικὸν τμήμα. Ὁ ἐργατοῖδιοκτήτης, παραδίδων εἰς τὰς ἐταιρικὰς ἀποθήκας τὰ ἑτοιμα νήματα, ἐλάμβανεν ἀπόδειξιν, βεβαιοῦσαν τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα αὐτῶν ἅμα δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐκτιμητῶν προσδιορισθεῖσαν ἀξίαν. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς ἐδικαιοῦτο μὲν νὰ λάβῃ τὸ ἥμισυ ποσόν, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἐκανονίζετο ὀριστικῶς κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κερδῶν καὶ ἀναλόγως αὐτῶν.

Οἱ ἐργάται καὶ αἱ ἐργάτιδες ἐλάμβανον παρὰ τῶν ἐπιθεωρη-τῶν γραμματίων, ἐνδεικνύον τῶν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τῆς ἐργα-σίας. Ἡ ὀριστικὴ τιμὴ τοῦ ἡμερομισθίου ὠρίζετο ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κερδῶν. Ἄλλ' ἀναλόγως τοῦ ἀριθ-μοῦ τῶν ἡμερομισθίων ἠνοίγετο αὐτοῖς πίστωσις καὶ ἠδύναντο νὰ λαμβάνωσι τὰ πρὸς συντήρησίν των ἀπαιτούμενα ποσά.

Οὐδεὶς εἰς οὐδεμίαν ἐργασίαν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἦτο δεκτός, ἐὰν μὴ ἦτο μέλος τῆς ὁμοσπονδίας καὶ κοινότητος. Ἀπηγορεύετο πᾶσα ἐργασία ἄλλη εἴτε πρὸς ὄφελος ἄλλου ἐκτὸς τῆς ἐταιρίας εἴτε πρὸς ἴδιον καὶ ἀποκλειστικὸν λογαριασμόν.

..

Πενταμελὲς **διοικητικὸν συμβούλιον** ἀνὰ τριετίαν ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως ἐκλεγόμενον, ἐδρεῦον δ' ἐν Ἀμπελαχίοις εἶχε τὴν γενικὴν διεύθυνσιν. Ὑπ' αὐτοῦ διορίζοντο οἱ πράκτορες, οἱ ἀνταποκριταὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι. Ἐν αὐτῷ συνεκεντροῦτο πᾶσα ἡ ἀλληλογραφία τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν εἰδήσεων· αὐτὸ διέτασσε τὰς ἀναγκαίας ἐργασίας, ἐλάμβανε πανταχόθεν κατὰ τριμηνίαν τοὺς ἀνοικτοὺς λογαριασμοὺς, ἀνὰ πᾶν δ' ἔτος τοὺς γενικοὺς ἰσολογισμοὺς ὅλων τῶν τμημάτων. Τῇ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ ἐνεγράφοντο τὰ πάντα εἰς τὸ καθολικὸν τῆς ἐταιρίας βιβλίον.

Δωδεκαμελὲς ἐφορία ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύ-σεως ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἦτοι ἡ διαρ-

κῶς ἐργαζομένη ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπή. Πρὸς αὐτὴν τὸ διοικητικὸν συμβούλιον ὑπέβαλλε κατὰ πᾶσαν τριμηνίαν τὴν γενικὴν κατὰστασιν τῶν ἐταιρικῶν λογαριασμῶν, εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ ἔτους τὸν γενικὸν ἰσολογισμόν. Οἱ **ἔφοροι** εἶχον εὐρεῖαν ἐξουσίαν εἰς τὸν ἐλεγχον τῶν γραφείων καὶ ἐν γένει τῆς ὑπαλληλίας. Εἶχον δὲ δικαίωμα νὰ ταξειδεύωσιν ἀπανταχοῦ καὶ ὅπου τὸ συμφέρον τοῦ συνεταυρισμοῦ ἀπῆτει. Εἰς τὰς τῶν μετόχων συνελεύσεις ὑπέβαλλον τὴν ἐνιαυσίαν γενικὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐταιρικῶν ὑποθέσεων.

Πράκτορες ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐκ τῶν Ἀμπελακιωτῶν οἱ ἰκανώτεροι, ἀποστελλόμενοι εἰς τὰ σπουδαιότερα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ταχέως ἐξέτειναν οὗτοι τὸν κύκλον τῶν ἐταιρικῶν ἐργασιῶν διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς ἀναπτύξεως ἐμπορίου ἐξαγωγῆς νημάτων, βεβαυμένων καὶ εἰσαγωγῆς εἰς Θεσσαλίαν ἄλλων προϊόντων χρησίμων, ὅσας τις τοῦτο συνέφερεν ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ νομίσματος.

Τὰ Ἀμπελάκια καὶ ἡ Βιέννη ἦσαν τὰ δύο μεγαλείτερα κέντρα ὑπὸ τὰς ἐπωνυμίας τῶν διευθυνόντων, ὡς γενικῶν τῆς εταιρίας ἐντολοδόχων, οἵτινες συνηλλάσσοντο χάριν τῆς εὐκολίας τοῦ ἐμπορίου μετὰ τῶν τρίτων, ἀλλὰ πάντοτε πρὸς ὄφελος τῆς κοινοτικοεταιρικῆς ὁμοσπονδίας. Ἐκ τινος διασωθέντος καταστατικοῦ γνωρίζομεν, ὅτι μετὰ τῶν πρώτων διοικητῶν ἦσαν ὁ Γεώργιος Μαῦρος (μεταφρασθεὶς γερμανιστὶ Σβάαρτς), ὁ Εὐθύμιος Δημητρίου καὶ ὁ Ἰωάννης Καργούλης. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν μάλιστα «Georges Schwartz et Cie» διηυθύνθη τὸ ἐν Βιέννῃ κεντρικὸν κατὰστημα. Πράκτορεῖα ὅμως συνεστήθησαν εἰς τὰ πλείστα μέρη καὶ ἰδίως εἰς Πέστην, εἰς Τεργέστην, εἰς Λειψίαν, εἰς Δρέσδην, εἰς Λούγδουνον, εἰς Ρουέν, εἰς Ἀμστερδάμην, εἰς Λονδίνον, εἰς Ὀδησσόν, εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς Σμύρνην, εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλαχοῦ.

..

Τάχιστα οἱ ἐταιριοὶ οὗτοι πλόκαμοι ἐπωφελῶς ἐξηπλώθησαν ἀπανταχοῦ. Δὲν ἐβράδυνε νάναπτυχθῇ ζωηρὸς μετὰ τῶν ξένων ἀνταγωνισμός, ὅστις ὅμως συνετέλεσεν, ὅπως αὐξήσῃ ἡ μετὰ τῶν χρυσοφόρων μελισσῶν ἄμιλλα.

Ἡ εὐτυχία ἐζωγραφίζετο εἰς τὰ πρόσωπα ἀπάντων τῶν ἐταίρων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μετόχων, ὅτε ἀπεφασίζετο ἡ διανομὴ τῶν κερδῶν. Τότε ἐπισήμως ἐγίγνετο γνωστόν, ὅτι τὰ κέρδη ἀνῆρχοντο εἰς 60, 80 καὶ ἐνίοτε εἰς 100 τοῖς 00, ὅτι ἡ ἀξία τῶν μετοχῶν ἔδεκαπλασιάζετο!

Ἡ μερίς τῶν κερδῶν καὶ τῶν ζημιῶν ἰδοὺ κατὰ τίνα ἔκανονίζετο τρόπον. Πρὸ παντὸς ἐξησφαλίζετο ἡ πληρωμὴ τῶν εἰς τὴν Τουρκίαν ὀφειλομένων φόρων. Εἶτα τὰ γενικὰ ἔξοδα ἐβαρύνοντο : 1) διὰ τοῦ ἀντιτίμου τοῦ εἰς τοὺς πένητας καὶ ἀνικάτους πρὸς ἐργασίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους διανεμηθέντος αὐτοῦ· 2) διὰ τῶν εἰς τοὺς πασσάδες χορηγηθέντων δώρων, ἵνα ἀλείφονται οἱ τροχοὶ τῶν γραφείων πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐταιρικῶν ἐργασιῶν· 3) διὰ τῶν δαπανῶν πρὸς συντήρησιν νοσοκομείων, σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν· 4) διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν ὁδῶν καὶ θεραπευτηρίων· 5) διὰ τῶν δαπανηθέντων χάριν τῆς διαχειρίσεως.

Μετὰ ταῦτα ἐπληρώνετο εἰς τοὺς κεφαλαίουχους τόκος 15 τοῖς 100 καὶ μικρότερος διὰ τὰς καταθέσεις τοῦ ταμειευτηρίου. Ὡρίζοντο τὰ κέρδη, ἅτινα ἀνελόγουν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας τῶν ἀγρῶν ἐν οἷς ἐκαλλιεργεῖτο ὁ βάμβαξ, μεταποιούμενος εἰς νήματα. Μετ' αὐτοὺς ἐλάμβανον τὴν ἀναλογίαν των οἱ μὴ ἔχοντες ἀκίνητον κτῆσιν ἐργάται.

Πρὸς δικαίαν διανομὴν τῶν εἰς τοὺς ἐργατοῖδιοκτῆτας κερδῶν ὑπελογίζετο ἡ τιμὴ τῆς ἀγορᾶς τοῦ βάμβακος καὶ ἡ τοῦ μέσου ὅρου τοῦ πωληθέντος εἰς τὰς διαφόρους ἀγορὰς νήματος. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐπληρώνοντο οὗτοι. Διὰ τοῦ ὑπολοίπου τῶν κερδῶν ἀπεπληρώνοντο οἱ ἐργάται. Διαιρουμένου τούτου διὰ τοῦ ὀλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερομισθίων τοῦ ὅλου συνεταιρισμοῦ, εὕρισκετο ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀξίας ἐκάστου ἡμερομισθίου, ὅστις ἐπολλαπλασιάζετο διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐργασίας ἐκάστου. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ προκαταβολικῶς δι' ἔξοδα συντηρήσεως πληρωθέντος ποσοῦ, ὁ ἐργάτης ἐπιστοῦτο διὰ τοῦ ὑπολοίπου. Μισθοὶ ὠρισμένοι οὐδὲ διὰ τοὺς λοιποὺς ὑπαλλήλους (ταμίας, γραφεῖς κτλ.) ὑπῆρχον. Ἐψηφίζοντο ὅμως καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ποσοστὰ ἀναλόγως τῶν κερδῶν.

Ὁ συνεταιρισμὸς οὗτος — κατὰ τὰς μελέτας τοῦ Βουλανζέ — ἰδρυθεὶς ἐν ἔτει 1795 διὰ κεφαλαίου 100, 000 φράγκων περίπου, εἶχεν ἐν ἔτει 1810 — ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἀκμὴν — πλεον τῶν εἴκοσιν ἐκατομμυρίων φράγκων!

Πρὸς πολίχνην τῆς Ὀλλανδίας εὔρεν ὁμοιάζοντα τὰ Ἀμπελάκια ὁ ἐν ἔτει 1800 ἐπισκεφθεὶς αὐτὰ Γάλλος Βωζούρ. Ἡ δουλεία, μαραινοῦσα εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Πηγαιοῦ ἀρδευομένην πεδιάδα, δὲν εἶχεν ἀναθῆ εἰς τοὺς λόφους ἐπὶ τῶν ὁπίων

ὑποῦται τὸ χωρίον αὐτῶν. Οὐδεὶς Τοῦρκος ἐδικαιοῦτο νὰ κατοικήσῃ, οὐδὲ νὰ ἐνδιατρίψῃ μεταξύ τῶν Ἀμπελακιωτῶν, οἵτινες ἐκυβερνῶντο, ὡς οἱ προπάτορές των, ὑπὸ τῶν ἰδίων πρωτογέρων ἢ δημογερόντων καὶ ἀρχόντων. Δις οἱ ἄγριοι τῆς Λαρίσης Μουσουλμάνοι, ζηλότυποι τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς ὀλβιότητος τῶν δούλων Ἑλλήνων, ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσπηδήσωσιν ἐκεῖ πρὸς λεηλασίαν τῶν οἰκιῶν των, ἀλλὰ δις γενναίως ἀπεκρούσθησαν διὰ τῶν χειρῶν ἐκείνων, οἵτινες, προσωρινῶς καταθέντες τὴν κερκίδα, ἐδράξαντο τὰ φονικά ὄπλα.

Οὐδεὶς βραχίων ἐν Ἀμπελακίῳς ἐκ τῶν ὑγιῶν ἔμεινεν ἀργός. Εἰς τὰ 24 νηματοθαφεῖα (χιρχανάδες) οἱ ἄνδρες ἔβαφον, αἱ γυναῖκες ἔνηθον καὶ αὐτὰ τὰ παιδία ἀναλόγως τῶν δυνάμεων των ἐβόθθουν. Ἐν αὐτοῖς ἐτησίως κατεσκευάζοντο (τῷ 1800) δέματα 2,500, ζυγίζοντα 250, 000 χιλιόγραμμα, ἅτινα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπεστέλλοντο εἰς Γερμανίαν.

«Καὶ σήμερον ;...» ἔρωτᾷ ὁ Σπ. Παγανέλης. «Ἡ ἀράχνη — σπεύδει ὁ ἴδιος νάπαντήσῃ — ὑφαίνει τοὺς δυσιώνους ἰστούς τῆς ἐκεῖ ἔνθα ἐν χρόνοις τρόμου καὶ συμφορᾶς τοσαύτη κίνησις ἐπεκράτει, τοσαύτη ζωὴ, τοσαύτη τιμιότης καὶ σοφὴ κατανομὴ κέρδους καὶ ἐργασίας...»

Περὶ τοῦ ἐν Ἀμπελακίῳς ὠραίου φύλου, εἰδικώτερον γράφων ὁ γάλλος πρόξενος εἰς τὰς ἐντυπώσεις του, προσθέτει : «Εὐχάριστον τὸ θέαμα τῶν ἐν Ἀμπελακίῳς γυναικῶν, ὠπλισμένων δι' ἀτράχτου καὶ συνομιλουσῶν ἐν συνεχεῖ ἐργασίᾳ πρὸ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν των. Παροδικὴ ὅμως ἡ εὐχαρίστησις. Ἀμὰ ἀναφανῇ ξένος τις, αἰφνιδίως φεύγουσιν, ἐξεγείρουσαι οὕτως, ὡς ἡ Γαλάτεια, ζωηρότερον τὸν πόθον τοῦ θεατοῦ.

•et fugit ad salices et se cupit ante videri.»

Ὅσον ὅμως ἀκαριαίως καὶ ἂν τὰς ἐξετάσῃ ὁ διαβάτης ἀναγνωρίζει ἐν αὐταῖς μετ' ἐκπλήξεως τὰρχαῖα ἐκεῖνα ἐλληνικὰ ἀναστήματα, ὑψηλὰ καὶ εὐκαμπτα, ἅτινα ἐχρησίμευσαν ὡς ὑποδείγματα τῶν ὠραιότερων τοῦ κόσμου ἀγαλμάτων.

Εἰς τὴν ὕλικήν τε ἅμα καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀδελφότητος τῶν Ἀμπελακιωτῶν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ἡ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπικοινωνία. Αἱ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια ἦσαν αἰσθητότεραι, διότι κατὰ τῶν κανονισμῶν των οἱ πράκτορες καὶ οἱ ἀνταποκριταὶ μετὰ τριετῇ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὑπηρεσίαν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐδραν τῆς εταιρίας καὶ ἐπὶ ἐνιαυτὸν νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐν τοῖς γραφεῖσις τῆς διευθύνσεως, ἀντικαθιστάμενοι ὑπ' ἄλλων. Οἱ παλινεστοῦντες εἰσῆγον ἐν τῇ μητροπόλει τάχαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν. Δὲν πρέπει

νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ταῦτα ἐτελοῦντο καθ' ἣν ἐποχὴν ἀπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἔπνεε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὁ ζεῖδωρος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἄνεμος. Ἐν πρωτοτύπῳ ἐπιστολῇ, ἀπὸ 2 Σεπτεμβρίου 1798 — εὐρισκομένη ἔτι ἐν Ἀμπελακίαις — ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Γεωργ. Σιμ. Σίνα, τότε ἐν Βιέννῃ μεσίτου, ἀπευθυνομένη δὲ πρὸς τὸν Ἀμπελακιώτην Γ. Μάνιαρην, περικοπή τις ἀναφέρεται «εἰς τὰς ταραχὰς ὅπου κάμνη εἰς τὴν Εὐρώπην αὐτὸς ὁ Βοναπάρτης...»

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄπορον, ὅτι ἐν τῇ δημοκρατικῇ ἐκείνῃ ὁμοσπονδίᾳ ὑπῆρχον διωρισμένοι ἱατροί, ἐπιμελούμενοι τὴν υἰεῖαν ἀπάντων τῶν κατοίκων· ὅτι ἐκεῖ εἶχον ἰδρυθῇ σχολεῖα τῶν διαφόρων τάξεων, κανονικῶς λειτουργοῦντα· ἐπίσης γενικαὶ ἀποθήκαι σίτου καὶ ἄλλων γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἐγγωρίων τε καὶ ἀλλοδαπῶν· ἐπίσης νοσοκομεῖα καὶ ταμεῖον πρὸς ὄφελος τῶν ἐκ νόσου, ἡλικίας ἢ δυστυχημάτων ἀνικάνων καταστάσεων ἐργατῶν· ὅτι εἶχεν ἰδρυθῇ δημοσία βιβλιοθήκη, σπουδαστήριον πειραμάτων φυσικῆς· ὅτι τῷ 1804 ὁκτὼ Ἀμπελακιῶται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίου Γαζῆ συνεταίρισθησαν πρὸς ἑκδόσιν τοῦ ἐλληνικοῦ λεξικοῦ.

Εἰς τοὺς κήπους ἐκείνους τῆς εὐδαιμονίας ἡ ἐγκληματικότης σχεδὸν ἐξέλιπε. Ἐὰν δέ ποτε συνέβαινε παράπτωμα τι, ὁ παίστης ἐτιμωρεῖτο ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον, καὶ ἄνευ ἀτελευτήτων διατυπώσεων, ὑπὸ τῶν δημογερόντων, οἵτινες ἐν περιπτώσει βαρυτέρων ἀδικημάτων ἐξέδιδον τὸν ὑπόδικον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Λαρίσης.

Τοιαύτη περίπου ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Θεσσαλικοῦ ἐκείνου κρατιδίου, ζῶντος μὲν ἐν δουλείᾳ, ἐλευθέρως δὲ κινουμένου ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς ὀθωμανικοῦ κράτους! Συνεργατικαὶ ἐταιρίαι κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα ἀνεπτύχθησαν καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰς τὰ 24 χωρία τῆς Ζαγοράς τοῦ Πηλίου — περὶ ὧν ἄλλοτε — εἰς Τούρναβον καὶ Τσαρίτσανην, εἰς Φάρσαλα καὶ εἰς ἄλλα τῆς Θεσσαλίας μέρη. Εἰς τὰ Μαδεμολιῶνα τῆς Χαλκιδικῆς, πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἐκεῖ μεταλλείων, καὶ εἰς πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἰδίως ἐν Χίῳ πρὸς κατασκευὴν μετᾶξης καὶ ὑφασμάτων. Ἐπίσης εἰσῆχθησαν εἰς τοὺς ναυτικούς συνεταρισμούς τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρρῶν, εἰς τὸ Γαλαξείδιον καὶ εἰς τὸ Κρανίδιον. Μὴ καὶ ἔτι ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ὑδρᾷ τὰ σπογγαλιευτικὰ πλοιάρια κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα δὲν λειτουργοῦσι; Ἄλλ' οὐδεμία συνεργατικὴ ἐταιρία, οὐδεμία ἐξίκετο εἰς τὸ ὕψος καὶ εἰς τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀμπελακιωτῶν.

Βάσκανος ὁμῶς δαίμων ἐφθόνησε τὴν παραδείσιον τῶν Ἀμπελακιωτῶν εὐτυχίαν. Ὁ αἰμοδόρος τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ-Πασσᾶς, φιλοδοξῶν νὰ σουλτανεύσῃ, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Μαχμουτ. Φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ βλέπῃ εὐμενῶς ὁ τύραννος ἐκεῖνος τὴν πρόσδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν φιλελευθέρων θεσμῶν ἐν τοῖς σπλάγχνοις τῆς Τουρκίας, οὐδὲ τὴν κατὰ κοινωνιστικὸν τρόπον διανομὴν τοῦ πλούτου. Ἐξέπεμψε κατὰ τῶν δυστήνων θυμάτων τᾶγρια αὐτοῦ στίφη, πρὸς ᾧ ὑπέδειξεν, ὅτι τὰ κακουργήματά των διὰ πλουσίων θὰ ἡμείβοντο λαφύρων. Εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῆς Μαγχεστρίας ἐπιτυχῶς ἀνθίσταντο οἱ φιλόπονοι Θεσσαλοί. Ἀλλὰ τίς, τίς ἠδύνατο νάντιστῇ εἰς τὰς αἰμοδιψεῖς τοῦ στυγεροῦ Ἀλῆ ἀποφάσεις.

Μετ' οὐ πολὺ ἡ μικροσκοπικὴ ἐκείνη ὁμοσπονδία, ἐν ᾗ ὡς τελευταία ἀναλαμπὴ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν πολιτειῶν εἶχεν ἀναπτυχθῇ πολιτισμὸς ἐπὶ ἠθικῶν βάσεων· μετ' οὐ πολὺ ἡ κοινοτικὴ ἐκείνη πλειάς, ἥτις εἶχε τάγαθὰ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος· μετ' οὐ πολὺ ἡ ἀδελφικὴ ἐκείνη ἔνωσις, ἥτις ὡς σύμβολα τοῦ καταστατικοῦ της ἀνέγραψε ρητὰ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ἥτις δικαίως κατένεμε τὰ κέρδη κατὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἥτις τόσον ταχέως τοσοῦτον ἐσώρευσε χρυσόν, εἶχε μεταβληθῇ . . . εἰς σωρὸν ἐρειπίων! Ταῦτα κεῖνται ἐκεῖ ἔτι εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κισσάβου οἰοῦναι ὡς ναυάγια τοῦ ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων φρικωδῶς συντριβέντος ὠραίου πλοίου, ὅπερ ἦτο τὸ κόσμημα τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ κυψέλη ἀγρίως ἀνετρόπη· αἱ μέλισσαι διεσκορπίσθησαν εἰς Βιέννην, εἰς Γένουαν, εἰς Λιβόρνον, εἰς Λειψίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ διαμενόντων, μετέσχον βραδύτερον εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἀπόγονοι δ' ἐκείνων, διατηροῦντες ἐξ αἵματος καὶ ἐκ παραδόσεων τὰ ἔχνη τοῦ συνεταρικοῦ καὶ φιλοπροόδου πνεύματός των εὐρίσκονται ἔτι διεσκορπισμένοι ἀπανταχοῦ καὶ ἐν Ἀθήναις ἔτι. Εἰς τὰ βαφεῖα τῆς Λειψίας, ὡς ἔμαθον, ἐργάζονται εἰσέτι Ἀμπελακιῶται ζητούμενοι κατὰ προτίμησιν.

Τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἀνθρωπομόρφων θηρίων συνεπλήρωσεν ἡ πτώχευσις τοῦ δημοσίου ταμείου τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν αὐστριακῶν τραπεζῶν, ἐν αἷς κατεβροχθίσθησαν ἐν ἔτει 1811 δ' ἐκ ἀπερίπου ἐκατομμύρια φράγκων, διότι ὁ συνεταρισμὸς τῶν Ἀμπελακιωτῶν εὐρέθη σφόδρα ἐκετεθειμένος ἐν Βιέννῃ, ἔνθα, ὡς εἴρηται, εἶχεν οὗτος τὸ μεγαλείτερον τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων κέντρον

Ὁ Βωζούρ καὶ ὁ Οὐρκουαρτ ἀποδίδουσι τὴν διάλυσιν τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ εἰς ἔριδας, βραδύτερον ἀναφυσείας μεταξὺ τῶν ἐταίρων, ὧν ἕνεκα καὶ πολυετὴς ἐγεννήθη δίκη. Ἄλλ' ὁ Βουλανζὲ διαψεύδει ταῦτα. Εἶναι δὲ οὗτος ἀξιοπιστότερος, διότι παντὸς ἄλλου μᾶλλον ἐπισταμένως ἐμελέτησε καὶ ἐκ πηγῶν θετικωτέρων ἤντησε τὴν ἱστορίαν τῆς γενέσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ θεσμοῦ ἐκείνου, εἰς ὃν εἶχεν ἀφιέρωσιν πλέον τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του, καὶ ὃν ἐπειράθη μὲν νὰ μεταφυτεύσῃ ἐν τῇ πατρίδι του, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθη, ἐπελθόντος τοῦ θανάτου του, μεθ' ὃν φίλοι του ἐδημοσίευσαν τὸ ἀξιόλογον ἔργον του.

Οὗτος σὺν τοῖς ἄλλοις παρατηρεῖ μετ' ἐμβριθείας, ἀξίας πολλῆς μελέτης, ὅτι τὸ παρὰ τὴν Ὅσσαν ἐταιρικὸν θαῦμα ὀφείλεται κυρίως καὶ πρωτίστως εἰς τὸ ἐλαττήριον τοῦ συμφέροντος. Ἄλλ' ἐὰν μετ' αὐτοῦ συνεδυάζοντο καὶ ἄλλα ἠθικά, πνευματικὰ καὶ βιομηχανικὰ αἷτια, ἀναντιρρήτως τὰποτελέσματα ἤθελον εἶσθαι ὑπέρτερα. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐφελκύει τὴν προσοχὴν τῶν φιλανθρώπων, οἵτινες ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Διὰ τοῦτο εἰς τὸ πρὸς τὸν Κωλέτην ὑπόμνημά του ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην διαγωνισμοῦ πρὸς ἱστορικὴν ἔρευναν τῶν πρὸ τοῦ ἔτους 1821 συνεργατικῶν ἐλληνικῶν ἐταιριῶν καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τε καὶ τῶν νεωτέρων περὶ ἐταιριῶν συμπερασμάτων ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ ἰδίως εἰς τὴν διαμονὴν τῆς ἐθνικῆς γῆς.

Αἱ ἐθνικαὶ γαῖαι ἔκτοτε διενεμήθησαν. Ἄλλ' ὁ θεσμὸς τῶν συνεργατικῶν ἐταιριῶν, ἀλλαχοῦ ἀκμάζων, οὐδαμῶς ἐν Ἑλλάδι ἐκαλλιεργήθη. Διότι ὁ διαγωνισμὸς δὲν ἐγένετο. Καὶ δὲν ἐγένετο διότι δὲν εὗρέθη ὁ ἀγωνοθέτης.

Ἐὰν ἐκ τῆς καταβόθρας τοῦ δημοσίου ταμείου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διατεθῇ ποσὸν τι πρὸς τοῦτο· ἐὰν οἱ πλανῶντες τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ὅτι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν πάντοτε σχεδιαζομένην καὶ οὐδέποτε ἐκτελουμένην ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου πρὸς παρασκευὴν εἰρηνπολέμων καὶ ψευτοπολέμων, δὲν εὐκαιρῶσι νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, ὑπὲρ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου : εἰς σύλλογος — ὡς ὁ «Παρνασσός» ἢ ἡ «Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρία» — δὲν υἱοθετεῖ τὴν ἐθνικὴν τοῦ φιλέλληρος καὶ φιλανθρώπου Γαλάτου πρότασιν ; Εἶθε !

Ἄλλ' ἐὰν καὶ τοῦτο δὲν γείνη, δὲν ὑπάρχουσι Θεσσαλοὶ εὐποροὶ νὰ ἀποπειραθῶσι τὴν ἀνάστασιν τῆς συνεργατικῆς ἐταιρίας τῶν Ἀμπελακιωτῶν ὑπὸ ὄρους ἀναλόγους πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν

πολιτειακήν, γεωργικήν, βιομηχανικήν καὶ ἐμπορικὴν κατὰ-
στασιν ;

Εὐτυχὴς ἔσομαι, εἰάν αἱ γραμμαί, ἃς ἐγράψα, ἐξυπνήσωσι
τὴν ἀξιεπαινον φιλοδοξίαν τῶν ὁπωσδήποτε δυναμένων νὰ ἐργα-
σθῶσιν εἰς λείτουργίαν τῶν συνεργατικῶν ἐταιριῶν, τοῦλάχιστον
ἐν Θεσσαλίᾳ, ἥτις ἀναμφισβητήτως εἶναι ἡ πατρίς θεσμοῦ προ-
ωρισμένου τὰ μέγιστα νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν
τῶν λαῶν βελτίωσιν.

..

Ὅ,τι δῆποτε ὁμως καὶ εἰάν ἐν τῷ μέλλοντι συμβῇ ἢ καὶ εἰάν
οὐδὲν γείνη— ὅπερ ἀπεύχομαι— δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπαρατή-
ρητον, δὲν πρέπει νὰ μὴ διατυμπανισθῇ, ὅτι ἐκεῖ εἰς τὴν μεταξὺ
τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης χαράδραν, **ἐλύθη τὸ πρῶτον
ἐν τῇ ἑδαρμογῇ**— οὐχὶ ἐν θεωρίαις μόνον— ἐν μέγα, ἴσως τὸ
μεγαλειότερον, κοινῶν κόν προβλήμα. Ὅ,τι ὁ Πλάτων
διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν λαῶν συνεβούλευσε διὰ τῶν Νόμων του καὶ
ἐσχεδίασεν ἐν τῇ Πολιτείᾳ, ἥτις καὶ ἔνεκα τῶν ἀρχῶν τῆς κοι-
νοκτημοσύνης καὶ ἔνεκα τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς κοινότητος, καὶ
αὐτῶν ἔτι τῶν γυναικῶν, ἐθεωρήθη ἀνεφάρμοστος· ὅ,τι μετὰ
παρέλευσιν πολλῶν αἰώνων ἐπεχείρησε (τῷ 1516 μ. Χ.) ὁ Ἀγ-
γλος Θωμᾶς Μῶρος διὰ τοῦ συστήματός του, ὅπερ εὐλόγως
ἐχαρακτηρίσθη ἀτοπία καὶ κατ' ἄλλους οὐτοπία (utopie)
ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Καμπανέλας ἀπεικόνισε (τῷ 1630 μ. Χ.) εἰς τὴν
«Ἡλιούπολιν» του (Cinitas soli), ὁ Χάριγκτων εἰς τὴν «Ὠκεα-
νίαν» του, ὁ Μορελλὺ (τῷ 1753 μ. Χ.) εἰς τὴν «Βασιλειάδα»
του· ὅ,τι ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιτύχωσιν ὁ Ρουσσώ, ὁ Μαβλύ, καὶ ὁ
Βολταῖρος, ἤτοι τὴν βελτίωσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως, τὴν ἄνευ
ἐπαναστάσεων συνεννόησιν τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν πρὸς
ἀμοιβαῖον ὄφελος, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἴδωσι τοὺς καρποὺς τῶν κόπων
τῶν, ἡρέμως καὶ ἀθροῦτως ἐφήρμοσαν ἐν τοῖς πράγ-
μασιν εἰς τὰς χαράδρας τοῦ Κισσάβου **οἱ δοῦλοι Ἀυπε-
λακιῶται!** Τόσον οἱ πρὸ αὐτῶν ὅσον καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς Ὅθεν,
Κάρολος Φοριέρος, Λουὶ Βλάν, Ζωρὲ καὶ τόσοι, τόσοι ἄλλοι
εἶδον τὰς ὥραίαις ἐν τῷ χάρτῃ καὶ τοῖς σπουδαστηρίοις των θεω-
ρίας, θραυσιμένας ἐν τῇ πραγματικότητι, ἵνα ἀναπηδῇσιν ἐξ
αὐτῶν κηκοῦργοι, βασιλοκτόνοι καὶ ἀναρχικοὶ !...

Μετὰ δουρικὸν βίον δύο χιλιετηρίδων ἐγεννήθη παρὰ τὸν ἀθά-
νατον Ὀλύμπον **ῥῶς ἐλευθερίας**, ὅπερ ἔλαμψεν ἐν αὐτῷ
τῷ σκότει τῆς δουλείας καὶ ὅπερ ἀνέπτυσεν ἐν τῇ ἐφ-

αρμογῇ μεγάλης καὶ φιλελευθέρους ἀρχάς. Ἐκ τῶν χειμάρρων καὶ τῶν σπηλαίων τῆς Ὀσσης ἀνεγεννήθη ὁ ἀρχαῖος χαράκτῆρ τῶν αὐτονόμων ἐλληνικῶν πολιτειῶν καὶ ἐπεδείχθησαν ἐν ἐκείνῃ τῇ τουρκικῇ γωνίᾳ τὸ πνεῦμα καὶ αἱ ἀρεταὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

«Διὰ τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς καλῆς πίστεως—ὀρθῶς παρετήρησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1836 καὶ ὁ Ἄγγλος Οὐρκουαρτ—ὁ τῶν Ἀμπελαχιωτῶν συνεταϊρισμὸς ἐμπρόκτως ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον σύμπαντα μαθηματικὰ ἐμπορικῶν ἐταιριῶν· παρεσκεύασε μοναδικὸν ἐν τῇ τεχνουργικῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης παράδειγμα ἐταιρίας κεφαλαίων καὶ ἐργατῶν δεξιῶς, οἰκονομικῶς καὶ ἐπιτυχῶς διευθυνηθείσης, ἐν ἴσῃ δ' ἐχούσης μοῖρα τὰ συμφέροντα τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς ἐργασίας».

Ἐν Καλλιθέᾳ (Ἀθηνῶν) τῇ 20 Ἰουνίου 1900

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

[Ἐκ τῶν τοῦ Οὐγγρου ποιητοῦ Whol]

AX! ἤθελα νὰ πέθαινα, νὰ πέθαινα σὲ λίγο
Γιὰ νὰ ἔμπορέσω μιὰ φορὰ γιὰ πάντα νὰ φωνάξω
Ἐπὶ νεκρικὸ κρεββάτι μου, παντέρημος, ἐσένα.
Ἄχ! ἤθελα μικροῦλά μου, πρὶν ἀπ' τὸν κόσμον φύγω
Καὶ χωρισθοῦμε, μιὰ φορὰ καὶ πάλι νὰ κυττάξω
Τὰ κάλλη σου τὰ δροσερὰ καὶ μυριοζηλεμμένα.

Ἄχ! ἤθελα νὰ πέθαινα καὶ μέσ' ἐπὶ τὴν ἀγωνία
Νὰ ν' ἡ ματιά μου μοναχὰ σ' ἐσένα καρφωμένη
Καὶ νὰ σὲ βλέπω μὲ στοργή, μ' ἀγάπη καὶ μὲ πόθο,
Νὰ μὴ ἔμπορῃ κι' ὁ θάνατος ἐπὶ τὴν τόση του μανία.
Νὰ σῶσῃ τὴν εἰκόνα σου, ποῦ πάντα, χαραγμένη
Μέσα ἔσ' ἐπὶ βάθῃ τῆς ψυχῆς ὅσ' ἀν' φυλαχτὸ μου νοιώθω.

Ἄχ! ἤθελα τὰ νεῖμά μου νὰ σῶσουν σὲ λιγάκι
Ἄν ἔμποροῦσε ἐπὶ γλυκὸ τὸ στόμα σου νὰ φτάξῃ
Ἡ τελευταία μου πνοή, παρθένα λατρεμμένη,
Ἄχ! ἡ ψυχὴ μου, μέσ' ἐπὶ αὐτὸ τὸ νεκρικὸ φιλάκι
Ἄντ' ἐπὶ τὸν Παράδεισο γιὰ πάντα νὰ πετάξῃ,
Θαμμένη ἐπὶ τὴν καρδοῦλά σου βαθεῖα βαθεῖα νὰ μὲνῃ...

Σμύρνη

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΕΡΜΠΙΝΗΣ